

بررسی رابطه بین انگیزش پیشرفت تحصیلی

دانش آموزان دختر و پسر دوره‌ی متوسطه‌ی شهر اصفهان با ویژگی‌های خانوادگی و شخصیتی آنان

«احمد عابدی - دکتر حمیدرضا عریضی»

مقدمه:

انگیزش به حالت‌های درونی ارگانیکسم که موجب هدایت رفتار او به سوی نوعی هدف می‌شود، اشاره می‌کند. به طور کلی، انگیزش را می‌توان به عنوان نیروی محرک فعالیت‌های انسان و عامل جهت‌دهنده‌ی آن تعریف کرد. (پارسا، ۱۳۷۰)

عوامل تشکیل‌دهنده‌ی انگیزش را به طور کلی به دو دسته‌ی درونی و بیرونی با متغیرهای شخصی و عوامل محیطی تقسیم نموده‌اند که برخی دارای حالات پایدارند و برخی دیگر ناپایدار و زودگذر.

عوامل و متغیرهای شخصی عبارتند از فعالیت‌هایی که خاستگاه یا منشأ درونی دارند و از هدف‌های معینی پیروی می‌کنند، مانند گرسنگی که فرد را به سوی غذا می‌کشاند یا امید به دریافت نمره‌ی خوب که شاگرد را به کار و کوشش بیشتر وامی‌دارد. اما متغیرهای محیطی، بیرون از وجود شخص هستند و برای به دست آوردن یا گریز از زیان احتمالی آن‌ها او را به فعالیت وامی‌دارند. مانند امتیازهای درسی یا گریز از انواع ناکامی‌ها و شکست‌ها.

با آن‌که پیشرفت یادگیری از این‌که تنها هدف آموزش و پرورش باشد بسیار فاصله دارد، اما از مهم‌ترین نتایج و فرآورده‌های آموزش و پرورش، هم برای فرد و هم برای جامعه، به‌شمار می‌رود. مقوله‌ی انگیزه‌های دانش‌آموزی برای پیشرفت یادگیری، مشارکت خود دانش‌آموزان، والدین، معلمان، جامعه و برنامه‌ریزان را طلب می‌کند. پیچیدگی این مشارکت چالش‌سنگینی برای پژوهشگرانی محسوب می‌شود که می‌کوشند فنون انگیزشی را جهت به حداکثر رساندن فرصت‌های یادگیری برای دانش‌آموزان

مورد ارزیابی قرار داده آن‌ها را بهبود بخشد.

درباره‌ی تأثیر انگیزش بر یادگیر، پژوهش‌های زیادی انجام گرفته است. آگوروگلو^(۱) و والبرگ^(۲) (۱۹۷۹) ضریب همبستگی بین اندازه‌های انگیزش و پیشرفت تحصیلی را بررسی کرده که میانگین ضرایب همبستگی موجود برابر با ۰/۲۴+ گزارش نموده‌اند. هم‌چنین بلوم^(۱۹۸۲) رابطه‌ی بین انگیزش و پیشرفت تحصیلی را با ضریب ۰/۵۰+ گزارش کرده است. وجود این نوع رابطه بین متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی نشان دهنده‌ی آن است که انگیزش بر یادگیری تأثیر مثبت و مستقیم دارد، یعنی انگیزش زیاد به یادگیری زیاد و انگیزش کم به یادگیری کم منجر می‌شود.

یکی از سازه‌های اولیه‌ای که روان‌شناسان برای تبیین این جنبه از پیشرفت ارائه کرده‌اند انگیزش پیشرفت تحصیلی است. انگیزش پیشرفت تحصیلی به رفتارهایی اطلاق می‌شود که منجر به یادگیری و پیشرفت می‌شود. به عبارت دیگر، انگیزش پیشرفت تحصیلی تمایل کودک است به این‌که کاری را در قلمرو خاصی به خوبی انجام دهد و عملکردش را به طور خود جوش ارزیابی کند. غالباً از رفتارهای پیشرفت‌گرا، پی به انگیزش پیشرفت تحصیلی می‌بریم، مانند پافشاری بر انجام تکلیفی دشوار، سخت‌کوشی یا کوششی در جهت یادگیری در حد تسلط، و انتخاب تکالیفی که به تلاش نیاز دارد. (هوسن و دیگران، ۱۹۹۲)

بدین ترتیب، به دلیل تأثیر انگیزش پیشرفت تحصیلی در موفقیت دانش‌آموزان، در دهه‌های اخیر روان‌شناسان درصدد

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در انگیزش پیشرفت تحصیلی بوده‌اند. یافته‌های پژوهش‌های آنان نشان داده که متغیرهای شخصیتی، خانوادگی، مدرسه‌ای و اجتماعی با این سازه مرتبط می‌باشند. در این پژوهش برخی از متغیرهای شخصیتی و خانوادگی مرتبط با انگیزش پیشرفت تحصیلی مورد بررسی قرار گرفته، به امید این‌که اولیاء مدارس و خانواده‌ها از یافته‌های این پژوهش در جهت ایجاد و افزایش انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان استفاده نمایند.

بیان مسأله: هوش بی‌شک یکی از عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی شاگردان است. بدین معنا که هرچه شاگرد با هوش‌تر باشد، پیشرفت او به همان اندازه بیشتر است. اما باید دانست که هوش در این زمینه تنها ملاک قطعی و اطمینان‌بخش نیست و روان‌شناسان بر اثر پژوهش دریافته‌اند که نقش انگیزش در مسائل یادگیری و پیشرفت تحصیلی خیلی مؤثرتر از درجه‌ی هوشی شاگردان است، به طوری که همبستگی میان هوش و نمره‌های درسی به‌طور شگفت‌انگیزی کمتر از میزان انتظار بوده است. این همبستگی در حدود ۰/۵۰ تعیین گردید، یعنی این که متغیر هوش ۲۵٪ واریانس اندازه‌های پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کند. (بloom^(۱)، ۱۹۶۵) بدین ترتیب، مشاهده شد که بسیاری از شاگردان با استعداد متوسط و انگیزش پیشرفت بالا، دارای پیشرفت‌ها و موفقیت‌های تحصیلی جالب توجهی بوده‌اند، لذا در دهه‌های اخیر روان‌شناسان درصد بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در انگیزش پیشرفت تحصیلی بوده‌اند و سازه‌ی انگیزش پیشرفت تحصیلی را در مدرسه به رفتارهایی اطلاق می‌نمایند که به یادگیری و پیشرفت مربوط می‌شود. رویکردهای زیادی نیز برای تعریف انگیزش پیشرفت تحصیلی وجود دارد، یکی از این رویکردها، رویکرد هدف‌هاست. (آمز^(۲)، ۱۹۸۴)

در رویکرد اخیر دیده شده دانش‌آموزانی که توانایی‌های یکسانی دارند هنگامی که در مقابل مسائل و مشکلات آموزش و یادگیری قرار می‌گیرند، پاسخ‌های متفاوتی می‌دهند که به نظر می‌رسد توانایی اندکی دارند و از این‌که تلاش‌هایشان به موفقیت بیانجامد ناامید می‌شوند که گاهی در قالب الگوی درماندگی آموخته شده^(۳) آن را تفسیر می‌کنند. در مقابل دانش‌آموزانی دیگر، مشکلات را به‌گونه‌ای می‌بینند که بر چالش‌های بر سر راهشان غلبه

می‌کنند، آن‌ها از مشکلات ناراحت نمی‌شوند و حتی در وجودشان احساس لذت از غلبه نمودن بر چالش‌ها پدید می‌آید که مربوط به انگیزش پیشرفت تحصیلی بالای این کودکان است (هوسن^(۴)، ۱۹۹۲) لذا عوامل مرتبط با انگیزش پیشرفت تحصیلی با استفاده از تحقیقات متفاوتی مورد شناسایی قرار گرفتند.

نتایج تحقیقات نشان داده‌اند عوامل شخصیتی مانند جایگاه مهار، عزت نفس، اضطراب عمومی، سرسختی روان‌شناختی، سطح آرزومندی، اسنادهای سببی، خود اثربخشی، یادگیری خودگردان، عزت نفس، نظام ارزشی فرد با انگیزش پیشرفت تحصیلی ارتباط دارند (اولدانی^(۵)، ۱۹۹۳- جنوفری افت شولتز، ۱۹۹۳ - راکیچ^(۶)، ۱۹۷۳ - پینتریچ و دگورو^(۷)، ۱۹۹۰ مدی^(۸)، ۱۹۹۰ - ربتا^(۹)، ۱۹۹۳- زیمرمن و پونز^(۱۰)، ۱۹۹۱- ال‌نایال^(۱۱)، ۱۹۹۱) هم‌چنین نتایج پژوهش‌ها نشان داده‌اند عوامل خانوادگی مانند ساختار زندگی خانواده، سلسله مراتب قدرت در خانواده، پذیرش فرزند، انتظار والدین از موفقیت فرزندان، شیوه‌های فرزندپروری و تعامل والدین با فرزندان با انگیزش پیشرفت تحصیلی ارتباط دارند (ماری فونتن^(۱۲)، ۱۹۹۴ - محمد مقصود، ۱۹۹۳، بختیاراس فاطمی، ۱۹۹۰ - ماری کولمن^(۱۳)، ۱۹۹۳ - مینوچین، ۱۹۹۱ - دیانا بامریند، وینتر باتوم^(۱۴)، ۱۹۵۳ - مک‌کلند^(۱۵)، ۱۹۶۱)

اهداف پژوهش: پژوهش حاضر اهداف زیر را دنبال می‌نماید:

- ۱- تعیین انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان جامعه‌ی مورد مطالعه.
- ۲- بررسی رابطه‌ی بین عوامل شخصیتی و انگیزش پیشرفت

1- Bloom	2- Aimes
3- Learned holplessenss	
4- Hussen	5- Oldani
6- Rokeach	7- Pintrich & De-Groot
8- Madi	9- Rebeta
10- Zimmeramn & Ponz	
11- Elnayal	12- Mary Fonten
13- Mary Colman	14- Winter Bottom
15- Macclelland	

تحصیلی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه .

۳- بررسی رابطه‌ی بین عوامل خانوادگی و انگیزش پیشرفت

تحصیلی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه .

۴- تعیین سهم نسبی عوامل شخصیتی در تبیین انگیزش

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه

۵- تعیین سهم نسبی عوامل خانوادگی در تبیین انگیزش

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه

۶- تعیین سهم نسبی ترکیب عوامل شخصیتی و خانوادگی در

تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه

فرضیه‌های پژوهش: در این پژوهش نوزده فرضیه

به ترتیب ذیل مورد بررسی و آزمون قرار گرفته‌اند :

۱- عوامل شخصیتی

۱-۱- بین عزت نفس و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود

دارد .

۱-۲- بین اضطراب عمومی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه

وجود دارد .

۱-۳- بین خود-اثربخشی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه

وجود دارد .

۱-۴- بین منبع کنترل درونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی

رابطه وجود دارد .

۱-۵- بین منبع کنترل بیرونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی

رابطه وجود دارد .

۱-۶- بین یادگیری خود - تنظیمی و انگیزش پیشرفت

تحصیلی رابطه وجود دارد .

۱-۷- بین سبک شناختی وابسته به میدان و انگیزش پیشرفت

تحصیلی رابطه وجود دارد .

۱-۸- بین ارزش‌های درون‌زا و انگیزش پیشرفت تحصیلی

رابطه وجود دارد .

۱-۹- بین سرسختی روان‌شناختی و انگیزش پیشرفت

تحصیلی رابطه وجود دارد .

۱-۱۰- بین ترکیب خاصی از عوامل شخصیتی و انگیزش

پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.(تعیین سهم نسبی عوامل

شخصیتی در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی)

۲- عوامل خانوادگی

۱-۲- بین شیوه‌ی فرزندپروری مقتدرانه و انگیزش پیشرفت

تحصیلی رابطه وجود دارد .

۲-۲- بین شیوه‌ی فرزندپروری استبدادی و انگیزش پیشرفت

تحصیلی رابطه وجود دارد .

۲-۳- بین شیوه‌ی فرزندپروری سهل‌گیرانه و انگیزش پیشرفت

تحصیلی رابطه وجود دارد .

۲-۴- بین ساخت خانواده (پرجمعیت - کم جمعیت) و انگیزش

پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .

۲-۵- بین ساخت خانواده (سلسله مراتب قدرت) و انگیزش

پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .

۲-۶- بین ساخت خانواده (مرزهای طبیعی در خانواده) و

انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .

۲-۷- بین انتظار والدین از موفقیت فرزندان و انگیزش پیشرفت

تحصیلی رابطه وجود دارد .

۲-۸- بین ترکیب خاصی از عوامل خانوادگی و انگیزش

پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .(تعیین سهم نسبی عوامل

خانوادگی در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی)

۳- بین ترکیب خاصی از عوامل شخصیتی و خانوادگی با

انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .(تعیین سهم نسبی

عوامل شخصیتی و خانوادگی در تبیین انگیزش پیشرفت

تحصیلی)

متغیرهای پژوهش: با توجه به این‌که این مطالعه یک

پژوهش همبستگی است انگیزش پیشرفت تحصیلی متغیر ملاک و

عوامل شخصیتی (عزت نفس، اضطراب عمومی، خود - اثربخشی،

جایگاه مهار، یادگیری خود - تنظیمی، وابستگی به میدان ارزش‌های

درون‌زاد، سرسختی روان‌شناختی) و عوامل خانوادگی (شیوه‌های

فرزند پروری، ساخت خانواده و انتظار موفقیت از فرزندان)

متغیرهای پیش‌بین را شامل می‌شوند .

جامعه و نمونه‌ی آماری و روش نمونه‌گیری:

جامعه‌ی آماری در این پژوهش کلیه‌ی دانش‌آموزان دختر و پسر

دوره‌ی متوسطه (نظری ، فنی و حرفه‌ای و کاردانش) نواحی

آموزش و پرورش شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۰-۷۹ می‌باشد

که تعداد آن‌ها ۵۶۰۶۲ نفر است . هم‌چنین والدین دانش‌آموزان

مورد بررسی نیز جامعه‌ی آماری پژوهش را شامل می‌شود .

برای انتخاب نمونه‌ی مورد بررسی از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم استفاده شده، بدین ترتیب که با توجه به متغیرهای جنس و شاخه‌ی تحصیلی، تعداد ۱۸۰ نفر دانش‌آموز و ۱۸۰ نفر والدین آن‌ها به‌عنوان نمونه‌ی مورد بررسی انتخاب شده‌اند.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: در این پژوهش برای سنجش انگیزش پیشرفت تحصیلی از پرسش‌نامه‌ی ISM و برای اندازه‌گیری متغیرهای شخصی و خانوادگی از ابزارهای زیر استفاده شده است:

عوامل شخصیتی	متغیر	عزت نفس	اضطراب عمومی	خود-اثربخشی	جایگاه مهار	یادگیری خودتنظیمی	وابستگی به‌میدان	ارزش‌های درون‌زاد	سرسختی روان‌شناختی
	ابزار	کوپراسمیت	ANQ	شرر	راتر	زیمرمان	فلانگان	MSLQ	کوباسا

عوامل شخصیتی	متغیر	شیوه‌های فرزندپروری	ساخت خانواده	انتظار موفقیت از فرزندان
	ابزار	دیانا بامریند	یزدچی	محقق ساخته

همبستگی مثبت وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0/05$ معنادار نبوده، بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین عزت‌نفس و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در بخش توصیفی از شاخص‌های گرایش مرکزی و پراکندگی و در بخش استنباطی ضریب همبستگی و رگرسیون چند گانه بهره گرفته شده است.

۱-۲- بین اضطراب عمومی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین اضطراب عمومی و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی منفی وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0/05$ معنادار نبوده، بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین اضطراب عمومی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.

روش:
در این پژوهش با توجه به اهداف و ماهیت آن از روش همبستگی استفاده شده به‌عبارت دیگر، این پژوهش درصدد بررسی رابطه‌ی بین انگیزش پیشرفت تحصیلی و عوامل خانوادگی و شخصیتی است که با روش همبستگی مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش: در این قسمت یافته‌های حاصل از پژوهش به تفکیک فرضیه‌های پژوهش (عوامل شخصیتی و خانوادگی) و ارتباط آن‌ها با انگیزش پیشرفت تحصیلی به‌شرح ذیل ارائه می‌گردد:

۱-۳- بین خود - اثربخشی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین خود - اثربخشی و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0/01$ معنادار بوده است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین خود - اثربخشی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

۱- عوامل شخصیتی
۱-۱- بین عزت‌نفس و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین عزت‌نفس و انگیزش پیشرفت تحصیلی

۴-۱- بین منبع کنترل درونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین منبع کنترل درونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0.05$ معنادار نبوده است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین منبع کنترل درونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

۵-۱- بین منبع کنترل بیرونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین منبع کنترل بیرونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی منفی وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0.05$ معنادار نبوده، بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین منبع کنترل بیرونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.

۶-۱- بین یادگیری خود - تنظیمی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد، یادگیری خود - تنظیمی و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0.01$ معنادار بوده است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین یادگیری خود - تنظیمی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

۷-۱- بین سبک شناختی وابسته به میدان و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین سبک شناختی وابسته به میدان و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0.05$ معنادار نبوده، بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین سبک شناختی وابسته به میدان و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.

۸-۱- بین ارزش‌های درون‌زا و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین ارزش‌های درون‌زا و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد و این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0.04$ معنادار بوده است، بنابراین، نتیجه

گرفته می‌شود بین ارزش‌های درون‌زا و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

۹-۱- بین سرسختی روان‌شناختی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین سرسختی روان‌شناختی و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0.01$ معنادار بوده است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین سرسختی روان‌شناختی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

۱۰-۱- بین ترکیب خاصی از عوامل شخصیتی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. (تعیین سهم نسبی عوامل شخصیتی در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی) برای تعیین سهم نسبی هر کدام از عوامل شخصیتی در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی از رگرسیون چندگانه استفاده شد که نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد، از بین عوامل شخصیتی مرتبط با انگیزش پیشرفت تحصیلی، به ترتیب سرسختی روان‌شناختی ۲۸٪، منبع کنترل درونی ۲۶٪، خود - اثربخشی ۲۱٪، ارزش‌های درون‌زا ۱۸٪، انگیزش پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌نمایند.

۲- عوامل خانوادگی

۱-۲- بین شیوه‌ی فرزندپروری مقتدرانه و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین شیوه‌ی فرزندپروری مقتدرانه و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. و این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0.01$ معنادار بوده است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین شیوه‌ی فرزندپروری مقتدرانه و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.

۲-۲- بین شیوه‌ی فرزندپروری استبدادی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین شیوه‌ی فرزندپروری استبدادی و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد و این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0.05$ معنادار بوده است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین شیوه‌ی فرزندپروری استبدادی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.

۲-۳- بین شیوهی فرزندپروری سهل‌گیرانه و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین شیوهی فرزندپروری سهل‌گیرانه و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0/05$ معنادار نبوده. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین شیوهی فرزندپروری سهل‌گیرانه و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود ندارد.

۲-۴- بین ساخت خانواده (پرجمعیت - کم جمعیت) و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین ساخت خانواده (پرجمعیت - کم جمعیت) و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی منفی وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0/05$ معنادار نبوده. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین ساخت خانواده (پرجمعیت - کم جمعیت بودن) و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود ندارد.

۲-۵- بین ساخت خانواده (سلسله مراتب قدرت) و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین ساخت خانواده (سلسله مراتب قدرت) و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. ولی این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0/05$ معنادار نبوده. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین ساخت خانواده (سلسله مراتب قدرت) و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود ندارد.

۲-۶- بین ساخت خانواده (مرزهای طبیعی در خانواده) و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین ساخت خانواده (مرزهای طبیعی در خانواده) و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد و این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0/01$ معنادار می‌باشد. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود بین ساخت خانواده (مرزهای طبیعی در خانواده) و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.

۲-۷- بین انتظار والدین از موفقیت فرزندان و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش نشان داد، بین انتظار موفقیت از

فرزندان و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت وجود دارد. و این همبستگی از نظر آماری در سطح $p < 0/01$ معنادار و بنابراین نتیجه گرفته می‌شود بین انتظار والدین از موفقیت فرزندان و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.

۲-۸- بین ترکیب خاصی از عوامل خانوادگی و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. (تعیین سهم نسبی عوامل خانوادگی در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی) برای تعیین سهم نسبی هرکدام از عوامل خانوادگی در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی از رگرسیون چندگانه گام به‌گام استفاده شد که نتایج زیر به‌دست آمد:

از بین عوامل خانوادگی مورد مطالعه، به ترتیب انتظار والدین از موفقیت فرزندان ۲۸٪، شیوهی فرزند پروری مقتدرانه ۲۶٪، ساخت خانواده (مرزهای طبیعی در خانواده)، شیوهی فرزند پروری استبدادی هرکدام ۱۶٪ تبیین‌کننده‌ی انگیزش پیشرفت تحصیلی هستند.

۳- بین ترکیب خاصی از عوامل شخصیتی و خانوادگی با انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد. (تعیین سهم نسبی عوامل شخصیتی و خانوادگی در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی) برای تعیین سهم نسبی عوامل شخصیتی و خانوادگی در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی از رگرسیون چندگانه گام به‌گام استفاده شد که نتایج آن به شرح ذیل است:

از بین متغیرهای شخصیتی و خانوادگی مورد مطالعه در این پژوهش، به ترتیب شیوهی فرزند پروری مقتدرانه ۲۴٪، خود - اثربخشی ۲۱٪، سرسختی روان‌شناختی ۱۹٪، شیوهی فرزند پروری استبدادی ۱۹٪، منبع کنترل درونی ۱۹٪، ساخت خانواده (مرزهای طبیعی در خانواده) ۱۷٪ و یادگیری خود - تنظیمی ۱۲٪ تبیین‌کننده‌ی انگیزش پیشرفت تحصیلی هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

۱- نتایج حاصل از این پژوهش ضمن تأیید نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط سایر پژوهشگران چون اولدانی (۱۹۹۷) و ایمر (۱۹۸۴) که به‌رابطه‌ی (ضریب همبستگی در سطح متوسط) بین انگیزش پیشرفت تحصیلی و عزت نفس اشاره کرده‌اند، همسو

می‌باشد .

۲- نتایج این پژوهش هم‌چنین با یافته‌های پژوهش رافلسون (۱۹۷۵) ، اتکینسون و لیتوین (۱۹۶۰) که اشاره نموده‌اند بین نمره‌های انگیزش پیشرفت و نمره‌های حاصل از اضطراب همبستگی منفی وجود دارد ، همسو می‌باشد . البته لازم به ذکر است که سازه‌ی مورد مطالعه‌ی آن‌ها انگیزش پیشرفت بوده در صورتی که سازه‌ی مورد مطالعه در این پژوهش انگیزش پیشرفت تحصیلی است که با ISM مورد سنجش قرار گرفته است .

۳- نتایج حاصل از این پژوهش با نتایج پژوهشگرانی چون شرر و همکاران (۱۹۸۲) ، و اسکیزوبلمونت (۱۹۹۳) که به رابطه‌ی بین خود - اثربخشی و انگیزش پیشرفت اشاره نموده‌اند ، همسو می‌باشد . هم‌چنین یافته‌های این پژوهش با نظریه‌ی خود - ارزشی کاوینگتون و نظریه‌ی هدف - محور دوئیک نیز همسو است . آن‌ها اشاره نموده‌اند که رفتار افراد با سوگیری‌های متفاوت به اهداف ، به ادراک آنان از تواناییشان بستگی خواهد داشت .

۴- نتایج حاصل از این پژوهش ضمن تأیید نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط سایر پژوهشگران چون جمشیدی (۱۳۷۶) که به رابطه‌ی معنادار بین جایگاه مهار درونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مرکز آموزش عالی ضمن خدمت اشاره کرده است . همسو می‌باشد . جمشیدی (۱۳۷۶) در پژوهش خود اشاره می‌کند که خرده مقیاس انگیزش پیشرفت تحصیلی به جز شهرت‌طلبی بقیه‌ی موارد با جایگاه مهار درونی رابطه‌ی معناداری داشته‌اند .

هم‌چنین نتایج حاصل از این پژوهش با یافته‌های پژوهش‌های انجام شده توسط وایز (۱۳۸۵) ، ربنا (۱۹۹۳) که به رابطه‌ی معنادار بین منبع کنترل درونی و انگیزش پیشرفت تحصیلی اشاره نموده‌اند همسویی داشته است . در ارتباط با منبع کنترل بیرونی باید اشاره نمود در پژوهش جمشیدی (۱۳۷۶) صرفاً یک مورد (شهرت‌طلبی) با منبع کنترل بیرونی ارتباط داشته‌اند .

۵- نتایج حاصل از این پژوهش ضمن تأیید یافته‌های پژوهش‌های انجام شده توسط سایر پژوهشگران چون زیممان و ماتیتروپونز (۱۹۸۶) ، چانگ (۱۹۹۱) و پینتریچ و ترسا (۱۹۹۳) و روسرودی کروت (۱۹۹۴) همسو می‌باشد . نتایج پژوهش‌های فوق

نشان داده‌اند انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی سطح بالایی با یادگیری خود - تنظیمی داشته‌اند .

۶- یافته‌های این پژوهش با استدلال پینتریچ (۱۹۹۱) که انگیزش پیشرفت تحصیلی را به‌عنوان یک سازه‌ی وابسته به میدان مطرح می‌نماید تقریباً هم‌خوانی دارد . او چنان استدلال می‌کند که به هر میزان که دانش آموز تصور کند هدف یادگیری خاصی با اهداف فرد در زندگی (با اهداف دیگر یادگیری) تناسب داشته باشد ، سطح انگیزش برای رسیدن به هدف یادگیری تحت تأثیر قرار می‌گیرد .

۷- یافته‌های این پژوهش با یافته‌های پژوهشگرانی چون پینتریچ و ترسا (۱۹۹۳) و راکبیچ (۱۹۹۰) هم‌خوانی داشت . بدین‌صورت که یافته‌های پژوهش‌های فوق نشان داده‌اند بین انگیزش پیشرفت تحصیلی و نظام ارزشی فرد همبستگی مثبت وجود دارد .

۸- نتایج حاصل از این پژوهش ضمن تأیید نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط سایر پژوهشگران چون کوباسا (۱۹۸۸) و مدی (۱۹۹۰) که به رابطه‌ی بین انگیزش پیشرفت تحصیلی و سرسختی روان‌شناختی اشاره کرده‌اند ، همسو می‌باشد . کوباسا (۱۹۸۸) و مدی (۱۹۹۰) در پژوهش خود نتیجه گرفتند ، افراد تیپ A و افراد سرسخت دارای انگیزش پیشرفت تحصیلی هستند . استدلال آن‌ها این بود که بین سرسختی روان‌شناختی و انگیزش پیشرفت تحصیلی همبستگی بالایی وجود دارد زیرا هر دو دارای نظام انگیزش درونی می‌باشند .

۹- نتایج حاصل از این پژوهش در ارتباط با شیوه‌های فرزند پروری و همبستگی آن با انگیزش پیشرفت تحصیلی با یافته‌های پژوهش‌های انجام شده در ایران از جمله باقری (۱۳۷۲) ، تاجوند (۱۳۷۷) هم‌خوانی داشت . بدین ترتیب که بین شیوه‌های فرزند پروری (استقلال آموزی ، تسلط‌آموزی و مراقبت‌آموزی) با انگیزش پیشرفت رابطه‌ی منفی معناداری وجود دارد . بدین معنی که هرچه هریک از ابعاد و استقلال آموزی و مراقبت‌آموزی در سطح پایین‌تری مورد استفاده قرار گیرد ، انگیزش پیشرفت رشد بیشتری می‌کند .

البته لازم به تذکر است پژوهشگران فوق برای اندازه‌گیری شیوه‌های فرزندپروری از ابزار یا پرسشنامه‌ی فرزندپروری وینترباتوم استفاده نموده‌اند، ولی در پژوهش حاضر برای سنجش

شیوه‌های فرزندپروری از پرسشنامه‌ی دیانابامریند استفاده شد. هم‌چنین سازه‌ی مورد مطالعه‌ی آن‌ها انگیزه‌ی پیشرفت بوده ولی در پژوهش حاضر سازه‌ی مورد مطالعه انگیزش پیشرفت تحصیلی است.

هم‌چنین یافته‌های این پژوهش با یک بُعد از نتایج تحقیقات دیانابامریند (سبک فرزندپروری مقتدرانه) که اشاره نموده است یکی از ویژگی‌های کودکان سبک مقتدرانه رفتارهای هدفمند و پیشرفت‌گر است، هم‌خوانی دارد.

هم‌چنین نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهش مک‌کلند و همکارانش که در کتاب انگیزش پیشرفت آورده است، هم‌خوانی دارد. آن‌ها اشاره می‌نمایند والدینی که به تربیت استقلال‌کودک تأکید می‌کنند و اعتماد به نفس را به‌طور گرم تشویق می‌نمایند در انگیزه‌ی پیشرفت کودک مؤثر هستند.

در این پژوهش از سه شیوه‌ی فرزندپروری (مقتدرانه، استبدادی و سهل‌گیرانه) صرفاً دو شیوه‌ی مقتدرانه و استبدادی با انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معنا دار داشت که لازم به ذکر است در تحقیقات دیانابامریند و دیگران بیشتر به سبک مقتدرانه و رابطه‌ی بین آن با انگیزش پیشرفت و رفتارهای هدفمند و پیشرفت‌گر تأکید نموده‌اند لذا چند تبیین برای این نتیجه‌گیری وجود دارد. یکی این‌که سازه‌ی مورد مطالعه‌ی دیانابامریند و دیگران انگیزه‌ی پیشرفت بوده ولی در این مطالعه سازه‌ی انگیزش پیشرفت تحصیلی مورد بررسی قرار گرفته است. هم‌چنین جامعه‌ی مورد مطالعه‌ی تحقیقات دیانابامریند و دیگران کودکان و دانش‌آموزان سنین کودکی (دوره‌ی ابتدایی و پیش دبستانی) بوده است.

۱۰- یافته‌های این پژوهش در مورد ساخت خانواده و ارتباط آن با انگیزش پیشرفت تحصیلی با یافته‌های پژوهشگرانی از جمله محمد مقصود و اف ماری کولمن (۱۹۹۵)، آن ماری فونتن (۱۹۹۴) و بختیار اس. فاطمی (۱۹۹۰) که به رابطه‌ی بین ساختار زندگی و انگیزش پیشرفت تحصیلی اشاره نموده‌اند، هم‌خوانی دارد. آن‌ها متغیرهای پذیرش فرزند، جو عاطفی خانواده، ساختار زندگی خانواده، استقلال آموزی و انتظار موفقیت از فرزند را مهم‌ترین عوامل مؤثر در انگیزش پیشرفت تحصیلی می‌دانند.

در این پژوهش ساخت خانواده براساس پژوهش یزدچی

(۱۳۷۸) به‌سه بخش سلسله مراتب قدرت، پرجمعیت و کم جمعیت و مرزهای طبیعی در خانواده مورد بررسی قرار گرفت که صرفاً بین ساخت خانواده (مرزهای طبیعی در خانواده) و انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معنا داری به‌دست آمد.

هم‌چنین بین انتظار والدین از موفقیت فرزندان و انگیزش پیشرفت تحصیلی نیز رابطه‌ی معنا دار به‌دست آمد که می‌توان نتیجه گرفت در ابعاد ساختار خانواده (در این پژوهش مرزهای طبیعی در خانواده و انتظار موفقیت از فرزندان) با انگیزش پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معنا دار وجود دارد.

پیش‌نهاده‌ها:

۱- نتایج پژوهش نشان داد از بین متغیرهای شخصیتی و خانوادگی مورد مطالعه، متغیرهای سرسختی روان‌شناختی، خود-اثربخشی، یادگیری خود-تنظیمی، منبع کنترل درونی، ارزش‌های درون‌زا، شیوه‌های فرزندپروری (سبک مقتدرانه)، ساخت خانواده (مرزهای طبیعی در خانواده) و انتظار موفقیت از فرزندان دارای بیشترین سهم در تبیین انگیزش پیشرفت تحصیلی می‌باشند. لذا لازم است آموزش‌های کافی (در کلاس‌های آموزش خانواده و کلاس‌های فوق برنامه و...) به‌مدیران، دبیران، خانواده‌ها و دانش‌آموزان داده شود.

۲- با توجه به این‌که در پژوهش حاضر متغیرهای شخصیتی و خانوادگی مرتبط با انگیزش پیشرفت تحصیلی به‌همراه سهم نسبی هر کدام مشخص گردید، پیش‌نهاد می‌گردد آموزش و پرورش و پژوهشگران به بررسی راه و روش‌های افزایش انگیزش پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان بپردازد.

۳- نتایج پژوهش نشان داد که خانواده نقش تعیین‌کننده در رفتار آینده‌ی افراد دارد. ساخت خانواده و روش‌های تربیتی اتخاذ شده توسط والدین در دوران کودکی نقش تعیین‌کننده در شخصیت و انگیزه‌های افراد در آینده دارد. به‌این منظور مسؤولین و نهادهای فرهنگی و آموزشی جامعه باید زوج‌های جوان را با مسائل مختلف و روش‌های تربیتی مؤثر کودک آشنا کنند.

۵- جنبه‌ی دیگر نتایج این پژوهش به‌مربیان و معلمان برمی‌گردد و آن توجه به ابعاد شخصیتی و انگیزشی دانش‌آموزان است. یعنی یادآوری این نکته که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در

مدرسه صرفاً به توانایی‌های هوشی آنان بستگی ندارد، بلکه توجه به نگرش‌ها و انگیزش‌های دانش‌آموزان نیز اهمیت دارد .

منابع :

- ۱- براتی بختیاری، سیامک (۱۳۷۲)، بررسی ساده و چندگانه‌ی متغیرهای خود - اثربخشی، عزت نفس و خود - پایی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم نظام جدید متوسطه‌ی شهرستان اهواز، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد .
- ۲- باقری، مسعود (۱۳۷۲)، بررسی شیوه‌های فرزندپروری و انگیزش پیشرفت و رابطه‌ی متغیر اخیر با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره‌ی راهنمایی اهواز، پایان‌نامه، کارشناسی ارشد .
- ۳- بحرانی، محمود (۱۳۷۲)، بررسی رابطه‌ی انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه‌ی گروهی دانش‌آموزان متوسطه‌ی شیراز، پایان‌نامه، کارشناسی ارشد .
- ۴- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۷۳)، روش‌های عزت‌نفس در کودکان و نوجوانان، تهران: انجمن اولیاء و مربیان .
- ۵- پارسا، محمد (۱۳۷۶)، روان‌شناسی انگیزش و هیجان، تهران: سخن .
- ۶- سیف، علی‌اکبر (۱۳۷۴)، روان‌شناسی پرورشی، تهران: آگاه .
- ۷- عابدی، احمد (۱۳۷۹)، درماندگی آموخته شده عاملی در شکست تحصیلی دانش‌آموزان اصفهان، فصلنامه‌ی آموزه .
- ۸- کدیور، پروین (۱۳۷۹)، روان‌شناسی تربیتی، تهران: سمت .
- ۹- کیامرثی، آذر (۱۳۷۷)، ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش سرسختی روان‌شناختی و بررسی رابطه‌ی آن با تیپ شخصیتی الف، کانون مهار، عزت نفس، شکایات جسمانی و عملکرد تحصیلی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز، پایان‌نامه، کارشناسی ارشد .
- ۱۰- یزدچی، صفورا (۱۳۷۹)، بررسی و تبیین سهم عوامل مؤثر در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه‌ی نظری شهر اصفهان، شورای تحقیقات آموزش و پرورش اصفهان .

منابع:

- 1- Aimes , C (1984) ; Achievement Attributions and self Instruetions under competitive and Individualistic Good structures . Juornal of Educational psychology ; No 76 .
- 2- Atkinson , J , W . (1973) . An Introduction to motivation . Van Nostrand .
- 3- Borda . s . (1996) . College classroom seating position and change in achievement . Psychological , reports , 78 (1).
- 4- Borg , B and Riding . R (199) . Relationship between learning style and academic achievement motivation . Psychology , lingua , Vol 21 (2).
- 5- Colman . M (1993) . The role of parental interaetion in achievement motivation Juornal of social psychology , Vol , 133(6) .
- 6- Ealsafy . E (1995) . Test anxiety and its relation to achievement motivation . Derasat Nafseyah . vol 5 (1) .
- 7- Elnayal . E . (1991) . Relationship between achievement motivation , anxiety and

- extraversion. Derasat Nafseyah . vol 1 (4) .
- 8- Fatemi . B . S (1990) . Family structure variables and academic achievement motivation among higschool students . Juornal of applied psychology , vol 27 .
  - 9- Fonten . G (1994) . Academic achievement motivation and child reading in defferent social context European , Juornal of psychology of Education , vol 9 (3) .
  - 10- Hussent , Nevil . (1994) .
  - 11- Kobasa , S.C.(1988) . The hardly personality . Juornal of personality and social psychology . vol . 42 .
  - 12- Lepper . M . R . (1983) . Extrinsic Reward and Intrinsic motivation : Implications for the class room .Hillsdale , NJ : Erlbaum .
  - 13- Maslow . A .(1968) . Toward a psychology of Being . Princebon N.J:van Nostrand .
  - 14- Miller , R.B.(1993) . Goals and perceived Ability : Impact on student valuing seft - regulation and persistence , contemp Edu . psycho . vol . 18 .
  - 15- Oldani . R . (1997) . Causes of increases in academic achievement motivation . Is the personality influenced personality and individual difference , vol , 22(3).
  - 16- Pintrich . P . R . and De - Groot (1990) . Motivation and self - regulated learning components of classroom academic performance. Journal of Edu , psych . vol , 82 .
  - 17- Pintrich , P . R . Terasa . G . (1993) . Intrain in dividual differences in students motivation and self - regulated learning . Journal of zeltchrift , psychologig , vol . 7 .
  - 18- Rebeta . A . (1991) . A study of relationship among achievement motivation , self - comcept and academic a chievement . Psychological science china PP 18-21 .
  - 19- Rotter , J . B . (1982) . The development and Application of social learning Theorh . NeW York: praeger .
  - 20- Skinner , E . A . and Belmont , m.j.(1993) motivation in classroom . edu . psycho . vol , 85 .
  - 21- Salvin , R . E . (1994) . Educational psychology : Theory and practice , Boston . MA : allyn and Bacon .
  - 22- Shoultz , R . I . (1993) . Socioelonomic adavantage and academic achievement motivation . Important mediators , urban - Review, 25(3) .
  - 23- Zimmerman , B . J . (199) . Becoming a self regulated learner : which are the key sutprocesses? contemp , Edu . pdycho , vol , 85.